

PETRUS ALFONSI'NİN 'YAHUDİLERE REDDİYE'SİNDE İSLAM ELEŞTİRİSİ

Yasin MERAL*

Öz

Endülüs'te Moşe Sefardî adında bir Yahudi olarak dünyaya gelen Petrus Alfonsi, 1106 yılında Hıristiyanlığı seçmiştir. Alfonsi, Hıristiyan olduktan sonra Yahudilere karşı *Dialogus contra Iudaeos* adlı bir reddiye kaleme almıştır. O, bu eserinin beşinci bölümünü İslam'a ayırmıştır. Alfonsi, bu bölümde Hz. Muhammed'in hayatı, Kâbe, hac, oruç ve çok eşlilik gibi değişik konulara değinmektedir. Yazılarında Alfonsi'nin, İslam hakkında konuşacak otoriteye sahip olduğunu okuyucularının bilmesini istediği anlaşılmaktadır. Alfonsi'nin İslam ile ilgili verdiği bilgiler, kendisinden önceki Yahudi ve Hıristiyan bilginlerde görülmeyecek kadar detay bilgiler içermektedir. Hem Yahudilik hem de İslam hakkında iyi bir birikime sahip olan Alfonsi, eserinde Yahudiliđin yanı sıra İslam'ı da çürütmeye çalışmakta böylece tek doğru dinin Hıristiyanlık olduğu sonucuna varmaktadır. Bu makalede Yahudi kökenli bir Hıristiyan din bilginin İslam eleştirisinin kökeni incelenecek ve bu vesileyle Türkçe akademik bir çalışmaya konu olmayan bu bilgin, Türkiye'deki akademik çevrelere tanıtılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Petrus Alfonsi, Kâbe, Kur'an, Muhammed, Poligami, Mar-kulis, Kemoş.

Abstract

Criticism of Islam in Petrus Alfonsi's "Polemic against the Jews"

Born a Jew named Moshe Sefardî in al-Andalus, Petrus Alfonsi converted to Christianity in 1106. After his conversion, Alfonsi penned a polemical work against Jews entitled *Dialogus contra Iudaeos*. The fifth titulus in his book deals specifically with polemics against Islam. In this titulus, he speaks of Prophet Muhammad, Kaabah, hajj, fasting in Ramadan and polygamy in Islam. It is evident from his sayings that he wanted his readers to know that he had the authority to speak on Islam. Alfonsi's presentation of Islam in a detailed way can not be seen in the writings of previous Jewish

** Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi; yasinmeral1979@gmail.com

174 •PETRUS ALFONSI’NİN ‘YAHUDİLERE REDDİYE’SİNDE İSLAM ELEŞTİRİSİ

and Christian scholars. In this book, Alfonsi tries to refute both Judaism and Islam with his well versed background on both religions and arrives at the conclusion that Christianity is the only true religion. In this article, the roots of Alfonsi’s criticism of Islam will be examined and he will be introduced to Turkish academia, on whom no study has yet been carried out in Turkish.

Key words: Petrus Alfonsi, Kaabah, Qur’an, Muhammad, Polygamy, Mercury, Chemosh.

Giriş

Endülüslü Yahudi bir ailenin çocuğu olarak Moşe Sefardî adıyla dünyaya gelen Petrus Alfonsi (ö. 1140), İbranice, Arapça ve Latince dilleri üzerinden astronomi, tıp ve felsefe tahsili gördü. 1106 yılında Huesca’da (Veska) Hıristiyanlığı seçen bilgin, Petrus adını havari Petrus’tan, Alfonsi adını ise dönemin Aragon kralı ve Petrus Alfonsi’nin manevi babası/ hamisi I. Alfonso’dan ilham alarak seçmiştir. (Petrus Alfonsi 2006: 40).

Alfonsi, 1110 yılında *Dialogus contra Iudaeos* adlı reddiye eserini kaleme almıştır.¹ O, bu çalışmasıyla hem kendisini makam ve mevki için Hıristiyan olmakla suçlayan Yahudilere cevap vermekte hem de Yahudilerin iddialarını akıl ve mantıkla çürütmeyi amaçlamaktadır.”(Petrus Alfonsi 2006: 40-41). Kitap, Moşe ve Petrus’un diyalogları şeklinde kaleme alınmıştır. Moşe, Alfonsi’nin Hıristiyan olmadan önceki Yahudi adı; Petrus da Hıristiyan olduktan sonraki adıdır. Alfonsi, bunu şu şekilde ifade etmektedir: “Bütün kitabı diyaloglar halinde yazdım ki okuyucu hemen anlasın. Hıristiyan argümanlarını savunmak için Hıristiyan ismimi kullandım, argümanları reddederken ise vaftiz olmadan önceki ismim olan Moşe’yi kullandım.” (Petrus Alfonsi 2006: 41). Karşılıklı diyalogların sonunda Moşe, ikna olarak Hıristiyanlığı kabul etmektedir.

Eser, Latince kaleme alınmış olup on iki bölümden oluşmaktadır. İlk dört bölümü Yahudiliğe, beşinci bölüm ise İslam’a reddiye şeklindedir. Alfonsi geri kalan yedi bölümü Hıristiyanlığın savunmasına ayırmıştır. Yahudi kutsal kitabı Tanah’ın Hıristiyanlar tarafından da kutsal sayılması sebebiyle Hıristiyan bilginler Yahudilere karşı yazdıkları reddiyelerinde Tanah’ı hedef alamamışlardır. Zira bu durumda kendi kutsallarını da eleştirme gibi bir durumda kalmaktadırlar. Petrus Alfonsi ile Hıristiyanların Yahudilere karşı yazdığı reddiyeler farklı bir döneme girmiştir. Alfonsi, doğrudan Rabbanî gele-

1 Reddiyenin Latince metnini temin etmemi sağlayan Esperanza Alfonso’ya teşekkür ederim.

neği ve Talmud'u hedef alarak Yahudiliğe eleştiriler getirmiş ve yeni bir çığır açmıştır (Tolan 1993: 16-27). Klasik Hıristiyan geleneği, Yahudileri Tanah'ı yanlış gözle okumakla suçlamaktaydı. Alfonsi ise bundan farklı olarak Yahudilerin artık Tanah'ı bırakıp Talmud'u esas aldıklarını, bunun da dinden sapma olduğunu belirtmektedir. Alfonsi'ye göre Yahudilerin dinden sapmalarına ve doğru yoldan ayrılmalarına Yahudi din bilginleri sebep olmuştur. Ona göre din bilginleri bilinçli ve her şeyin farkında olarak Yahudileri yanlış yöne yönlendirmektedirler. Yahudi kökeni itibariyle Rabbani kaynaklara vakıf olan Alfonsi, kendisinden sonra Yahudiliğe reddiye yazan Hıristiyan bilginlere de kaynaklık etmiştir.

Petrus Alfonsi, reddiye eserinin Müslümanlara ayırdığı beşinci bölümünde İslam ve Kur'an'la ilgili şaşırtıcı derecede detay bilgilere yer vermekte ve Kur'an'dan onlarca ayet alıntulamaktadır. Bunun dışında o, Hz. Muhammed'in Zeynep'le evliliği, ifk hadisesi, oruç, cihad, evlenme-boşanma, hırsızlık ve zina gibi değişik konularda yorumlar yapmaktadır. Alfonsi Yahudilere reddiye olarak kaleme aldığı bir eserde neden İslam'a özel bir bölüm ayırdı? Bu soruya Alfonsi'nin kendi cümlelerinde net bir cevap bulunmamaktadır. Alfonsi'nin kitabı yazmaktaki temel amacının Yahudileri eleştirip Hıristiyanlığın üstünlüğünü ispatlamak olduğu açıktır. Bu çerçevede o, Hıristiyanlığın Yahudilikle birlikte en güçlü rakiplerinden biri olan İslam'a da bir bölüm ayırarak çürütmeye çalışmaktadır. Dikkat çeken husus, Alfonsi'nin İslam'la ilgili verdiği bilgilerin kendi dönemine kadar Yahudi ve Hıristiyan bilginlerin eserlerinde yer almayan detay bilgiler içermesidir (Tolan 1993: 28, 33, 108-110). Kökeni itibariyle Yahudi olup Rabbani geleneğe hâkim olan, öte taraftan yeni dini Hıristiyanlık hakkında yeterince bilgili olan Alfonsi'nin İslam hakkında da özel bir bölüm yazarak söz sahibi olduğunu göstermeye çalışması dikkat çekicidir. Böylelikle o, sadece Yahudiliği değil İslam'ı da eleştirerek bu üç din hakkında yeterli bilgi ve donanıma sahip olduğunu göstermek istemektedir. İslam hakkındaki bilgisinden öyle emindir ki, ona göre Hz. Muhammed hayatta olsa ve İslam'la ilgili bilgiler verseydi, Alfonsi'den daha iyi bilgilendirme yapamazdı (Petrus Alfonsi 2006: 150; Pedro Alfonso de Huesca 1996: 94). Alfonsi, yine bunu teyit eder şekilde çocukluğundan beri sürekli Müslümanlarla (*Sarracenos*) irtibat halinde olduğunu, onların arasında büyüdüğünü, kitaplarını okuduğunu ve dillerini bildiğini ifade etmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 146, 150, 155; Pedro Alfonso de Huesca 1996: 91, 98).

H. Muhammed'in Şeriatı ve Kuran

Alfonsi'nin İslam'la ilgili eleştirilerinin başında Hz. Muhammed'in yeni bir din tesis etmesi ve Kur'an'ın oluşumu gelmektedir. O, bu konularda Yahudi-Hıristiyan geleneğinde yaygın olan anlayışı devam ettirmektedir. Alfonsi'ye göre, Hz. Muhammed zamanında Sergius adında Yakubî bir başrahip Antakya'da bir konsilde kınanmıştır. Bu rahibin Muhammed'in arkadaşı olduğunu belirten Alfonsi, kınanmanın verdiği üzüntüyle Sergius'un bölgeden kaçarak Muhammed'in yanına geldiğini ve ona akıl hocalığı yapmaya başladığını belirtmektedir. Alfonsi ayrıca o dönemde Araplar arasında Abdullah bin Selâm (*Abdias*) ve Ka'bu'l-Ahbâr (*Chabalahabar*) adında iki Yahudinin bulunduğunu, bunların Muhammed'e yanaşarak akıl hocalığını yapmaya başladıklarını ve Muhammed'in aptalca işlerini tamamlayabilmesi için ona yardım teklif ettiklerini ifade etmektedir. Sergius, Abdullah bin Selâm ve Ka'bu'l-Ahbâr üçlüsünün bir araya gelerek Muhammed'in öğretisini tesis ettiğini belirten Alfonsi, her birinin kendi sapkınlığına göre onu yönlendirdiğini nakletmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 152). Ona göre Hz. Muhammed, kurnazca planlar yaparak kendisinin peygamber olduğunu iddia etti ve bu üç kişiyi de kendisine akıl hocası yaptı (Petrus Alfonsi 2006: 150).

Alfonsi'nin bu nakilleri Yahudi-Hıristiyan geleneğindeki anlayışın devamı niteliğindedir. Yahudi ve Hıristiyan bilginler, Hz. Muhammed ve Kur'an'ın oluşumu hakkında benzer değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu değerlendirmeler bazen kitaplarda bir bölüm olarak yer alırken bazen de bir iki cümlelik kısa yorumlarla göze çarpmaktadır. Bu değerlendirmelerde Hz. Muhammed'in Yahudi hahamlar veya Hıristiyan papazlar tarafından yönlendirildiği, Kur'an'ın kendisine bu kişiler aracılığıyla yazdırıldığı yer almaktadır. Yahudi-Hıristiyan geleneğindeki anlatımlarda dikkat çeken bir diğer husus da Hz. Muhammed'in şaşkınlık içinde ne yaptığını bilmeyen, kendisine oynanan oyunu fark etmeyen ve krallık heveslisi olarak yansıtılmasıdır (Ars-lantaş 2011: 216, 225-233, 235-236) .

Alfonsi'nin eleştirdiği uygulamalardan biri de Ramazan orucudur. Müslümanların yılda bir ay boyunca beyaz ipliğin siyah iplikten ayrılmasından başlayarak güneş batana kadar oruç tuttıklarını nakleden Alfonsi, bu süre zarfında oruç tutanların yemeden, içmeden ve cinsel ilişkiden uzak olduklarını belirtmektedir. O, oruç tutanların güneş battıktan sonra istedikleri kadar yeme, içme ve cinsel ilişkide bulunma hakkına sahip olduklarını dile getirmektedir. Alfonsi, yolculuğa çıkan ya da oruç tutamayacak kadar hasta

olan kişilerin oruç tutmamakta serbest olduklarını, fakat hastalıktan kurtulduklarında ve seferilik halleri bittiğinde oruçlarını kaza etmeleri gerektiğini belirtmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 147-8). O, Ramazan orucunun amacının bedeni isteklerden uzak durmak olduğunu, fakat Müslümanların gündüz buna riayet ettikleri halde geceleri en iyi yemeklerden normal zamanın üç dört katı yiyip içtiklerini ve kadınlarıyla birlikte olduklarını aktarmaktadır. Ona göre bu tür bir uygulama, bedeni istekleri zayıflatmaz bilakis güçlendirir. Bu yüzden de Ramazan orucundan bir fayda temin edilemez (Petrus Alfonsi 2006: 157).

Alfonsi'nin Ramazan ayıyla ilgili verdiği bilgiler Kur'an'a dayalı bilgilerdir. Beyaz iplik-siyah iplik, seferilik ve hasta durumlarında orucun farz olmaktan çıkışı gibi ayrıntılar Kur'an'da yer almaktadır (Bakara / 185-187). Bu çerçevede Alfonsi'nin bunları ifade ederken herhangi bir İslamî eserden ziyade doğrudan Kur'an'dan yararlandığı söylenebilir. Oruç tutulan günlerin gecelerinde yeme-içme ve cinsel ilişkinin serbest oluşu sebebiyle oruçtan fayda temin edilemeyeceği dair iddia ise, orucun yalnızca aç kalmak olarak düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Ramazan ayı dışında insanların meşguliyetleri dolayısıyla sabahtan akşama kadar yemeden içmeden günü geçirdikleri zamanlar olmaktadır. Fakat bu oruç sayılmamaktadır. Oysa oruç; inanan insanda sabır, şükür ve nefis terbiyesi başta olmak üzere değişik yönlerde gelişim kazandıran çok boyutlu bir ibadettir.

Alfonsi'nin İslam'la ilgili vurguladığı önemli hususlardan biri de şiddetle alakalıdır. Ona göre İslam şiddet dinidir ve Hz. Muhammed, dinini yayarken yakıp yıkmaya, öldürmeye ve Allah düşmanlarını yok etmeye odaklanmıştır. O, bundan kurtulabilmenin çaresinin ya İslam'ı seçmek ya da cizye vermeyi kabul etmek olduğunu belirtmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 148, 154, 159). Alfonsi, Kur'an'da iman etmenin gönül işi olduğuna ve kimsenin iman etmeye zorlanmayacağına dair birçok ayet olduğunu²; buna rağmen Muhammed'in şiddete başvurduğunu ve kendisine inanmayanlara zor kullandığını nakletmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 159-60). O, hem dinde zorlama olmadığına dair ayetlerin hem de İslam'ı zorla kabul ettirmeyle ilgili ayetlerin oluşunu Kur'an içi neshle açıklamanın da sağlıklı olmadığını belirtmektedir (Pedro Alfonso de Huesca 1996: 101). Alfonsi'ye göre şiddet yanlısı olması Hz. Muhammed'in peygamber olmadığına göstergelerindedir. Ona göre gerçek peygamber olmanın üç işareti vardır: Yaşamı, mucizeleri ve öğretilerinin doğ-

2 Alfonsi bu çerçevede Bakara 2/256; Yunus 10/99, 108-109; Hud 11/118; 18/29; Ankebut 29/46; Kafirun 109/1-4, 6 ayetlerini zikretmektedir.

ruluğu/tutarlılığı. Alfonsi, bunların Muhammed’de olmadığını belirtmekte ve onun şiddet, hırsızlık ve yağmadan zevk aldığını ifade etmektedir. O, ayrıca Hz. Muhammed’in gerçek peygamber olması halinde Allah’ın meleği tarafından korunacağını fakat onun savaşta dışının kırıldığını ve yüzünün yaralandığını belirtmektedir. Ona göre bu durum, onun ilahi yardımdan mahrum olduğunu göstermektedir (Petrus Alfonsi 2006: 154-155, 162).

Alfonsi, İslam’ın şiddet dini olduğuna dair iddialarında, Hz. Muhammed’in ve ilk Müslümanların içinde bulunduğu siyasi-askeri şartları görmezden gelmektedir. Kur’an’ın sebepsiz yere Müslüman olmayanları öldürmeye teşvik ettiğini iddia etmek, Kur’an’ın ifadelerini bağlamından kopuk olarak okuyarak çarpıtmaktan başka bir şey değildir. Alfonsi’nin Hz. Muhammed’in şiddet, yağma ve hırsızlıktan zevk aldığına dair ifadeleri tarihi olarak gerçekliği olmayan iddialardır. Ayrıca Hz. Muhammed’in savaşlarda yaralanmasını Allah’ın yardımından mahrum olduğu şeklinde yorumlaması da gerçekliği olmayan bir yorumdur. Zira peygamberler insanlar arasından seçilirler ve tebliğ görevleri sırasında insanlar arasındaki şartların gereğine göre davranırlar ve ona göre muamele görürler. Peygamberler melek olmadıkları için insanlar gibi yerler, içerler, uyurlar, hastalanır ve savaşlarda yaralanabilirler. Bu sadece Hz. Muhammed için değil diğer peygamberler için de geçerlidir.

Alfonsi, Kur’an’ın Hz. Muhammed tarafından yazılmadığını, yazılması halinde Kur’an’ın düzenli bir metin olacağını ifade etmektedir (Pedro Alfonso de Huesca 1996: 101). Etrafında bulunan arkadaşlarının Hz. Muhammed’in ölümünden sonra Kur’an’ı oluşturduklarını belirten Alfonsi, bu yüzden herkesin kendi görüşünü Kur’an’a yerleştirdiğini ve hangisinin önceki (mensuh), hangisinin sonraki emir (nâsîh) olduğunun bilinmediğini dile getirmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 160-1). İlginç bir şekilde Alfonsi, görüntüde birbiriyle çelişkili olan ayetlerin sebebini Kur’an’ın çok yazarlı olmasına bağlamaktadır. Ona göre Kur’an, Hz. Muhammed tarafından yazılıysa daha derli toplu olurdu ve birbiriyle çelişen ifadeler olmazdı. Bu ifade, Kur’an’ın içeriğiyle alakalı olumlu bir cümle olmaktan ziyade tek yazarlı olması halinde nasih-mensuh türü ayetlerin olmayacağına dair bir düşüncedir. Zira Alfonsi’ye göre mensuh ayetler olarak bilinen ayetler belli kişiler tarafından Kur’an’a yerleştirilmişken, onların hükmünü kaldıran nâsîh ayetler de başka kişiler tarafından Kur’an’a sokulmuştur. Böylece farklı kişiler tarafından birbiriyle çelişen görüşler Kur’an’da yer almıştır. Hâlbuki Kur’an’ı sadece Hz. Muhammed yazsaydı, öğretileri doğru olmasa bile birbirine zıt emir ve ifadeler yer almazdı.

Alfonsi'nin İslam'la ilgili değindiği konulardan biri de cennet tasvirleriyle ilgilidir. O, Allah'ın cennette nehirler ve köşkler vaad ettiğini, oraya girenlerin her türlü isteklerinin karşılanarak ağaçların gölgelerinde korunup ne sıcak ne soğuk hiçbir şeye maruz kalmayacaklarını belirtmektedir. Alfonsi, Müslümanların cennette arzu ettikleri her şeyin hemen önlerine geleceğine inandıklarını, rengârenk ipek elbiseler giyeceklerini ve meleklerin cennet ehline “Yiyin için, Allah'ın size vaad ettikleri gerçekleşti” (Petrus Alfonsi 2006: 150).³ diyerek altın ve gümüş tepsilerle garsonluk yapacaklarını nakletmektedir. Alfonsi ayrıca İslam inancına göre Müslümanların insan veya cin hiç kimsenin dokunmadığı hurilerle birlikte olacaklarını ve onların inci mercandan daha güzel olduklarını belirtmektedir. Bütün bu nimetlerin Allah'a ve Muhammed'e inananlara has olduğunu nakleden Alfonsi, inanmayanların ise ebedi cehenneme gireceğini ifade etmektedir. O, son gününde Allah'a ve Muhammed'e iman edenlerin de Muhammed'in hesap günü şefaathçi olmasıyla günahlarının sayısına bakılmaksızın kurtulacağını dile getirmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 149-150). Alfonsi, cennetle ilgili inanışları eleştirmekte ve ölümle birlikte ruhun bedenden, insandaki dört elementin de birbirlerinden ayrıldığını ifade etmekte ve bu beden bir daha önceki gibi kullanılmayacağını vurgulamaktadır. Ona göre cennetle ilgili maddi nimetler aklın kabul edeceği vaatler değildir. Akıllı bir insan bu tür şeylerle aldatılamaz ve cennetin böyle bir yer olduğuna inanmaz. Ona göre, bunlar ancak Hz. Muhammed zamanında şeriatları ve kitapları olmayan, iyilikten mahrum, savaş, şiddet ve zevkü sefa düşkününü insanlar için cazip şeylerdi (Petrus Alfonsi 2006: 162).

Alfonsi'nin cennet tasvirlerini Kur'an ayetlerine dayanarak naklettiği görülmektedir. O, bunu yaparken cennet nimetlerini bedene hitap eden nimetler olarak algılamanın yanlışlığını vurgulamak istemektedir. Alfonsi'nin bu eleştirileri aslında Yahudi geleneğinin yansımasıdır. Alfonsi'nin çağdaşı sayılabilecek İbn Meymun da (ö. 1204) Yahudi geleneğinin görüşünü benzer şekilde resmetmektedir. Buna göre cennet maddi nimetlerden ibaret bir yer değildir. O, Araplar arasında ahiret hayatının güzel şeyler yemek içmek, güzel suretlerle cinsel ilişkide bulunmak, ketenden ve işlemeli elbiseler giymek, fildişinden yapılmış mekânlarda oturmak, altın ve gümüş malzemeler kullanmak olarak anlaşıldığını bunun da cenneti ve nimetlerini basitleştirmek olduğunu ifade etmektedir. (İbn Meymun 2009: 8/6).

3 Bkz. Hakka 69/24.

Alfonsi, namazın günde beş vakit oluşunu da Yahudi-Hıristiyan etkisine dayandırmaktadır. Ona göre, Muhammed (*Mahometum*), danışmanlarının tavsiyesi ile günde üç defa ibadet eden Yahudilerle, günde yedi defa ibadet eden Hıristiyanların arasında bir orta yol tutturmak için günde beş vakit ibadet koymuştur (Petrus Alfonsi 2006: 156). Alfonsi, Hz. Muhammed’in bazı uygulamalarda Musa şeriatını takip ettiğini bazılarında ise farklılıklara gittiğini, bununla da farklı bir din imajı vermeye çalıştığını vurgulamaktadır (Petrus Alfonsi 2006: 162). Alfonsi’nin İslam’daki haram yiyeceklerle ilgili aktardıkları da dikkat çekicidir. O, İslam’a göre domuz eti, kan, leş ve Allah adına kesilmeyen hayvanların etlerinin haram olduğunu belirtmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 148). Alfonsi, Müslümanlarla domuz eti hariç diğer konularda hem fikir olduklarını, Muhammed’in de domuz eti yasağını Hıristiyanlardan farklı olmak için koyduğunu belirtmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 161). O, ayrıca içkinin İslam’da yasak olduğunu ve Müslümanlara göre içkinin kötülüklerin anası olarak kabul edildiğini belirtmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 149). Alfonsi’nin İslam’ın Yahudilik ve Hıristiyanlık’tan etkilenen bir din olduğu şeklindeki görüşü de reddiye geleneğinde bilinen bir eleştiridir. Özellikle Orta Çağ Yahudi bilginleri İslam’ın Yahudilikten çalıntı bir din olduğunu iddia etmişlerdir. Onların bu iddiaları son asırlarda oryantalistler tarafından yeniden gündeme getirilmiştir (Geiger 1833).

Alfonsi, ceza hukukunda İslam’ın bazı uygulamalarının Yahudi şeriatını takip ettiğini belirtmektedir. O, kısas cezasını bu çerçevede örnek vermektedir. Zina yaparken yakalanan erkek ve kadının recm edileceğine dair kuralın da benzerlik taşıdığını aktaran Alfonsi, zina eden bekârların seksen sopa cezasına çarptırıldığını nakletmektedir. Ayrıca İslam hukukunda davacının kendisini şahitle, davalının da yeminle savunduğunu, bunun da Yahudiler arasındaki uygulama olduğunu vurgulamaktadır. Alfonsi, hırsızlık cezası hakkında da bilgi vermektedir. Ona göre birinci ve ikinci hırsızlığında hırsıza seksen sopa vurulur. Üçüncü kez hırsızlık yaptığında eli, dördüncüsünde ise ayağı kesilir. Ayrıca bir insanın bir uzvuna zarar veren onun diyetini öder (Petrus Alfonsi 2006: 149).

Alfonsi’nin İslam ceza hukukuyla ilgili yanlış bilgilere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, zina eden bekârların seksen sopayla cezalandırıldığı şeklinde bir bilgi doğru değildir. Kur’an’da zinanın cezası evli-bekâr ayrımı yapılmaksızın yüz sopa olarak belirlenmiştir (Nur/ 2). Bununla birlikte gelenek bazen bu cezayı bekârlar için anlamış, evlilerin cezası recm olarak

belirlenmiştir. Recm uygulaması Hz. Peygamber tarafından uygulanmış bir cezadır. Her halükarda bekârlara verilen zina cezası seksen sopa değildir. Alfonsi'nin verdiği bilgilerdeki bir diğer hata da hırsızlığın cezasıyla ilgilidir. Birinci ve ikinci hırsızlıkta seksen sopa, üçüncüsünde elin, dördüncüsünde ayağın kesilmesi, İslam hukukunda karşılığı olan bir cezalandırma değildir. İslam hukukunda ayetle sabit olduğu için hırsıza el kesme cezası verilir (Maide/38). Birinci hırsızlıkta sağ el, ikinci hırsızlıkta ise sağ ayak kesilir. Hangi tür eylemin el kesmeyi gerektirecek hırsızlık tanımına girdiği ise İslam hukukcular arasında tartışma konusudur. Bu tür kesinlik arz etmeyen durumlarda içerisinde sopa cezası da olabilecek şekilde tazir cezası uygulanır. Muhtemelen Alfonsi, ilk iki hırsızlık eyleminde seksen sopa vurulduğuna dair yanlış bilgisini tazir cezasıyla karıştırmaktadır.

Hz. Muhammed'in Hayatı ve Mucizeleri

Alfonsi, Hz. Muhammed'in hayatına dair bilgiler de vermektedir. O, Hz. Muhammed'in küçük yaşta yetim kaldığını ve amcası Menaf (*Manephi*) tarafından yetiştirildiğini ve dönemin putlarına taptığını aktarmaktadır. Alfonsi, burada Ebu Talip ile Hz. Muhammed'in dedelerinden Abdu Menaf'ı karıştırmıştır. Hz. Muhammed, amcası Ebu Talib tarafından himaye edilmiştir. Alfonsi, Hz. Muhammed'in yetim büyüdüğünü ve putlara taptığını ayetten desteklemektedir. Ona göre Duha suresi altı ve yedinci ayeti buna delildir (Petrus Alfonsi 2006: 151).⁴ O ayrıca Muhammed'in Hatice (*Chadigiam*) adında zengin bir kadının yanında çalıştığını, daha sonra onunla evlenerek onun bütün malına sahip olduğunu nakletmektedir. Fakir biriyken çok zengin bir adama dönüşmesi sonucunda Muhammed'in kibir ve gurura kapılarak Arapların kralı olmak istediğini belirten Alfonsi, Muhammed'in, kendi kabilesindeki insanların onun bu planına razı olmayacağını düşünerek krallık planı konusunda ihtiyatlı davrandığını belirtmektedir. Alfonsi, Muhammed'in bu endişesinden dolayı kral olmak için başka bir yol denediğini ve kendisini peygamber ilan ettiğini ifade etmektedir. O, neredeyse tamamı putperest olan Arapların Muhammed'e inandığını sadece Musa şeriatını heretik bir tarzda uygulayan Samiriler ile dönemin Nasturî ve Yakubî Hıristiyanlarının buna yanaşmadığını aktarmaktadır (Petrus Alfonsi 2006: 151).

Alfonsi'nin yukarıdaki ifadeleri Orta Çağ Yahudi-Hıristiyan geleneğindeki Hz. Muhammed'le ilgili algının yansımasıdır. Yahudi ve Hıristiyan bil-

4 Bu ayet, Türkçe Kur'an meallerinde genellikle "Seni şaşırılmış/yol bilmez bulup doğru yola iletmedi mi?" şeklinde tercüme edilmektedir.

ginler özellikle Hz. Muhammed’in Arapların kralı olmak için özel bir tutkusunun olduğunu iddia etmektedirler. Onlara göre Hz. Muhammed, bunu normal yollardan başaramayacağını anlayınca kendisine vahiy geldiğini iddia ederek bu planını peygamberlik iddiası üzerinden gerçekleştirmiştir. Bazı araştırmacılar, Alfonsi’nin, Hz. Muhammed’in hayatı başta olmak üzere İslam’la ilgili değerlendirmelerinde, Hıristiyan bilgin Kindî’nin (ö. 866) *Risâle*’sinden yararlandığını iddia etmektedirler (Tiezen 2013: 194; Dimmock 2013: 24; Tolan 1993: 28).

Alfonsi, Hz. Muhammed’in ölümüne dair de ilginç bilgiler aktarmaktadır. Ona göre Hz. Muhammed, ölümünün üçüncü gününde bedeninin semaya çıkacağını haber vermiştir. Üçüncü gün geldiğinde ve gömülme bedeninin çöktüğü görüldüğünde, insanlar onun kendilerini aldattığını anlamışlardır. Muhammed’in on ashabından biri olan Ali bin Ebu Talib (*Haly filius Abytharii*), kargaşanın büyümesinden endişe ederek liderliği ele almış ve kurnaz bir şekilde insanlara peygamberin sözlerinin yanlış anlaşıldığını duyurmuştur. Alfonsi’ye göre Ali, insanlara peygamberin bedeninin semaya kaldırılmasının, defnedilmeden önce veya insanlar izlerken değil, defnedildikten sonra melekler tarafından olacağını ilan etmiş ve insanları yatıştırılmıştır. Bu sırada Ali’nin oğulları Hasan (*Hazan*) ve Hüseyin (*Hozam*), Muhammed’in ölümünden dolayı kendilerini parçalayarak bitkin düşmüşlerdir. Babaları da bedenlerine zarar vermemeleri için onları azarlamıştır. Ali, çocuklarının aptal olduğunu ve zorla ölünün bulunduğu odanın kapısına kadar geldiklerini görünce onlara Muhammed hakkındaki gerçeği söylemiştir. Babalarından onun kötülüğünü öğrenen çocuklar, önceleri nasıl onun şeriatına bağlı kaldırsa o vakitten sonra da ondan o kadar uzaklaşıp kendilerini içkiye vermişlerdir. Muhammed’in bu durumu ortaya çıkmasına rağmen yine de belli bir kesim insan onların uygulamalarını takip etmiştir. Alfonsi’ye göre bütün bu anlatılanlar Muhammed’in gerçek bir peygamber olmadığını ve sözlerinin de yalan olduğunu ortaya koymaktadır. Alfonsi ayrıca Hz. Muhammed’in, İsa’nın çarmıha gerilip öldürüldüğüne inanmadığını belirtmektedir. Ona göre Hz. Muhammed, yalancı ve aldattıcıdır (Petrus Alfonsi 2006: 162-3).

Alfonsi’nin, Hz. Muhammed’in vefatı sonrası gelişen olaylarla ilgili anlatımları kitaplarda yer almayan uydurma rivayetlerdir. Özellikle bedeninin semaya çıkacağını ilan etmesi, torunları Hasan ve Hüseyin’in kendilerini içkiye verip İslam’dan uzaklaşmaları gibi anlatımlar gülünçtür. Benzer bir hikâyeyi 17. yüzyılda İtalya’da kaleme alınan fakat ihtiva ettiği düşünce

itibariyle eskilere dayanan bir Yahudi efsanesinde görmek mümkündür. *Maa-se Mahmat* adlı bu efsanede Hz. Muhammed'in tabutunun gök ile yer arasında gidip geldiği gibi tarihi gerçeklerle uyuşmayan bilgiler yer almaktadır.⁵ Bu açıdan Alfonsi, Hz. Muhammed'le ilgili Yahudi ve Hıristiyan dünyasındaki kulaktan duyma efsanevi bilgileri naklederek aslında Arapça'ya ve Kur'an'a hâkimiyeti ile göstermesi gereken ilkesel tutumu gösterememektedir.

Alfonsi, Hz. Muhammed'in mucizeleri konusunda da dikkat çekici bilgiler vermektedir. Kitapta Hıristiyanlığı temsil eden Petrus karakteri Musa, Yuşa, Samuel ve Eliyahu'da görülen mucizelerin Hz. Muhammed'de görülmediğini belirterek öğretisinin zayıf kaldığını belirtmektedir. Buna karşılık Moşe ise Yeremya, Ovadya, Amos ve Hoşea gibi peygamberlerin de mucizelerinin olmadığını fakat kendilerine inanıldığını öne sürmektedir. Petrus ise buna mukabil bu peygamberlerin Musa şeriatına yeni bir şey veya çelişen bir kural getirmediklerini bu yüzden de mucize ile desteklenmediklerini öne sürmektedir. Moşe ise Hz. Muhammed'in mucizelerinin mevcut olduğunu söylemekte ve örnekler vermektedir. Alfonsi burada yırtıcı bir hayvanın dile gelerek Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu söylediğini, ayı ikiye yardığını, peygamberin memesine dokunmasıyla bir koyunun bütün halkı doyuracak kadar süt verdiğini, incir ağacının Hz. Muhammed'in yanına gelerek peygamberliğini itiraf ettiğini, zehirli koyun yemeğinin dile gelerek Hz. Muhammed'e "Beni yeme, ben zehirliyim." dediğini nakletmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 152-3). Alfonsi bu mucizeleri naklettikten sonra ilginç bir değerlendirme yapmaktadır. Ona göre, Kuran'da (*Alcorano*) yer olmadığı için bu mucizelere inanmaya gerek yoktur. Zira Muhammed, Kur'an dışında kendisi hakkında yazılan şeylere itibar edilmemesi gerektiğini öğütlemiştir. Alfonsi ayrıca Hz. Muhammed'e ait olduğunu iddia ettiği bir söz nakletmektedir: "Birçokları peygamberler hakkında yalan yanlış şeyler söylediler. Bu benim için de gerçekleşmesin. Benim hakkımda doğru olan tek şey Kur'an'la doğrulanan ve tasdiklenen bilgilerdir." (Petrus Alfonsi 2006: 154). Alfonsi iddiasını güçlendirmek için bir de kudsi hadis uydurmaktadır. Buna göre Allah, Hz. Muhammed'e "Senin mucize göstermene müsaade etmiyorum. Zira diğer peygamberlerde yaşandığı gibi, gösterilecek mucizede seninle (öğretilerinle) çelişen bir şeyler olmasından endişe ediyorum." (Petrus Alfonsi 2006: 154).

5 Risalenin İbranice metni ve Türkçe tercümesi için bkz. Yasin Meral-Uri Melammed, "Hz. Muhammed'e Dair Bir Yahudi Efsanesi: Ma'ase Mahmat Adlı Risalenin Yeniden Tahkik ve Tercümesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012, sayı: 53/2, ss. 1-21.

184 •PETRUS ALFONSI’NİN ‘YAHUDİLERE REDDİYE’SİNDE İSLAM ELEŞTİRİSİ

Alfonsi böylece Hz. Muhammed’in kendi ağzından mucize göstermediğini ispatlamakta ve mucize göstermemesini de nasıl meşrulaştırdığını aktarmaktadır. (Petrus Alfonsi 2006: 154). Görüldüğü üzere Alfonsi, burada da kendi iddialarını meşrulaştırma ve tezini güçlendirme adına rivayet uydurmaktan kaçınmamaktadır.

Hz. Muhammed ve Kadınlar

Yahudi ve Hıristiyan bilginlerin neredeyse tamamında olduğu gibi Alfonsi’nin gündeminde de çok eşlilik yer almaktadır. O, Müslümanların aynı anda dört eş alabildiklerini, dördü aşmamak kaydıyla eşlerden birini boşayarak başka bir kadın alabildiklerini nakletmektedir. Alfonsi, ayrıca Müslüman erkeklerin boşadıkları kadınlarla tekrar evlenebildiklerini ve üç defaya kadar boşama hakları olduğuna dikkat çekmektedir. Alfonsi’nin dikkat çektiği bir diğer husus da cariyelerle ilgilidir. O, bir erkeğin istediği kadar cariye ve köleyle sahip olabileceğini, istedikleri gibi onları satın geri alabileceğini, fakat onları hamile bıraktıklarında cariyelerin hizmetten muaf olduklarını aktarmaktadır. (Petrus Alfonsi 2006: 149). Alfonsi, çok eşlilik, cariye ve köle kadınlar ilgili İslam’ı eleştirirken şu ifadelere yer vermektedir:

Onlar [Müslümanlar] dört kadın almakta serbesttirler, dördüncüsünü de boşayıp yerine başka birisini alabilirler. Bu emrin akılla/mantıkla bir ilgisi yoktur. Çünkü onlarda kadın almak yalnızca çocuk yapmak amaçlı emredilmektedir. Ayrıca dikkat edersen, istedikleri kadar cariye ve kadın köle de edinmeleri açıkça zinadır. Zira bir babanın, oğlunun birlikte olduğu bir kadını alması, bunun mukabilinde bir erkek evladın da babası tarafından ilişkiye girilmiş bir kadını, bir kardeşin de kendi kardeşi tarafından ilişkiye girilmiş bir kadını alması çok sık rastlanan bir durumdur. (Petrus Alfonsi 2006: 161).

Cariyelik müessesesi İslam hukukunun en problematik konularından biridir. İslam hukukuna göre savaşlarda düşman tarafından esir alınan kız veya dul kadınlar cariye olarak alınır. Bunlar ganimet sayıldığından dolayı, hizmet görmeleri için savaşa katılan erkekler arasında pay edilirdi. Efendileri onları ev işlerinde ve cinsel ihtiyaçlarında kullanır, istedikleri zaman da satılabilir. Onların bu statüden kurtulmaları için ya hürriyetlerine kavuşmaları ya da efendileri tarafından nikâh yapılarak evlenmeleri gerekmektedir. Eğer cariyenin kocası ölmemiş ve esirler arasında ise onunla nikâhı devam ettiği için onu satın alan efendisinin cariye ile cinsel ilişkiye girmesi caiz görülmemiştir

(Bilmen 2011: 402). Her halükarda cariyelerin eşya gibi alınıp satılmaları gerçeği dikkate alındığında, Alfonsi'nin bahsettiği babanın birlikte olduğu bir cariye ile oğlunun birlikte olma ihtimali her zaman mevcuttur. Fakat bu durum sadece cariye için geçerli değildir. Bir insanın bilmeden kendi kızıyla veya kız kardeşiyle bile evlenmesi ihtimal dâhilindedir. İslam hukukuna göre bir insanın, babasının ilişkide bulunduğu cariyeyle bunu bilerek birlikte olması haramdır (Merğinanî: 227; Şirazi 1996: 154).⁶

Alfonsi kadınlarla ilgili eleştirileri çerçevesinde Hz. Muhammed'in aile hayatını da gündeme getirmektedir. Hz. Muhammed'in, Zeyd'in (*Zed*) eşi olan Zeynep binti Cahş'la (*Zanab filia Ias*) evlenmesini de Allah'ın Hz. Muhammed'e emri olarak aktarmaktadır. Alfonsi, konuyu naklederken "Zeyd! Allah sana eşini bırakmanı emrediyor." şeklinde ayet nakletmektedir. Hâlbuki Kur'an'da böyle bir ayet yer almamaktadır. O, Zeynep'in Zeyd'den ayrılmasından sonra Muhammed'in onu alarak ona sahip olduğunu nakletmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 154). Alfonsi'ye göre Hz. Muhammed'in eşi Aişe'nin (*Aissae*) hakkında söylenenler de Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ne kadar boş olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Alfonsi, birçok kişinin şahitliğiyle Hz. Aişe'nin zinada yakalandığını, Muhammed'in ise sahte Cebrail'in (*falsi Gabrielis*) mesajıyla onun zina etmediğini duyurduğunu aktarmaktadır. Alfonsiye göre Hz. Muhammed'in, Hz. Aişe'nin aklanmasını istemesinin sebebi onu eş olarak tutmak isteyip göndermeye razı olmamasıdır. (Petrus Alfonsi 2006: 154). Alfonsi, Hz. Muhammed'in, kendisine verilen bedeni güçten dolayı Allah'a hamd ettiğini nakletmektedir. Zira Hz. Muhammed'e kırk erkek gücü verilmişti (Petrus Alfonsi 2006: 155, 161; Pedro Alfonso de Huesca 1996: 97, 102).⁷ O ayrıca kendisine güzel koku ve kadının sevdirdiğini, bu yüzden de Allah'a şükrettiğini aktarmaktadır (Petrus Alfonsi 2006: 155, 161; Pedro Alfonso de Huesca 1996: 97)⁸

Yahudi-Hıristiyan geleneğinin kadın üzerinden İslam'a saldırma girişimlerinden biri de Alfonsi'de görülmektedir. Özellikle çok eşlilik, cariye sistemi ve Hz. Muhammed'in Zeynep'le evliliği eleştirilerin merkezinde yer almakta-

6 Demircan, cariyelerle yalnız evlilik yoluyla ilişkiye girilebileceğini, efendisinin satın aldığı cariye ile cinsel ilişkiye girmekte serbest olduğuna dair bilgilerin yanlış olduğunu belirtmektedir. Bkz. Ali Rıza Demircan, *Kur'an ve Sünnet Işığında Cariyeler ve Sömürülen Cinsellikleri*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2010.

7 Bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l- Kübra*, ed. Ali Muhammed Ömer, Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2001, c. 1, ss. 321-2.

8 Bkz. *Sünen-i Nesâî*, "Kitabu 'İşretü'n-Nisâ", bab 1 (Hubbu'n-Nisa), no: 3391.

dır. Burada dikkat çeken husus, Hz. Aişe’ye atılan iftira ile Hz. Muhammed’in Zeynep’le evliliğiyle ilgili konularda ayet ve hadislerde yer alan bilgilerin Yahudi ve Hıristiyan yazarlar tarafından göz ardı edilmesidir. İslam kaynaklarına göre Zeynep, Hz. Muhammed’in halasının kızıydı. Hz. Muhammed, Zeynep’i, evlatlığına aldığı Zeyd bin Harise ile evlendirmiştir. Kaynakların verdiği bilgiye göre Zeynep ve ailesi bu evliliği istemedikleri halde Hz. Muhammed’in isteği üzerine kabul etmişlerdir. Fakat bu evlilik yürümemiştir. Kaynaklarda bunun, asil bir aileden gelen Zeynep ile kölelikten gelen Zeyd arasındaki denklik (*küfüv*) sorunundan kaynaklandığı belirtilmektedir. Zeyd ve Zeynep arasındaki geçimsizlik artınca Zeyd, Zeynep’i boşamak istediğini Hz. Muhammed’e bildirmiştir. Fakat Hz. Muhammed, ısrarla evliliği devam ettirmesini tavsiye etmiştir. Alfonsi ise burada Hz. Muhammed’in Zeyd’e, “Zeyd! Allah sana eşini bırakmanı emrediyor.” şeklinde baskı yaptığını naklederek gerçek dışı bilgiler aktarmaktadır. Her şeye rağmen evlilik yürümeyince Zeyd ve Zeynep boşanmışlardır. Bu safhada da Hz. Muhammed, Zeynep’i kendine eş almak için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Çok geçmeden “Zeyd o hanımla alâkasını kesince biz onu sana nikâhladık, tâ ki evlâtlıklarının boşadığı hanımlarla evlenmenin müminler için günah olmayacağı anlaşılsın. Allah’ın kendisi için takdir ettiği şeyi yapmasından dolayı Peygamber’e hiçbir suç isnad edilemez.” (Ahzab/ 37-38) şeklinde ayet gelince Hz. Muhammed, Zeynep’le evlenmiştir. Bazı âlimler bu olayın hikmetinden de bahsederler. Buna göre, cahiliyye devrinde evlatlık, öz evlat gibi muamele görmekte ve evlatlığın boşadığı kadını, onu evlât edinen kimse alamamaktaydı. Bu olayla birlikte bu uygulama kaldırılmıştır. Hz. Muhammed’in hem Zeyd’i Zeynep ile bizzat kendi ısrarıyla evlendirmesi, ardından boşanmalarını için mücadele etmesi ve boşandıktan sonra hiçbir girişimde bulunmaması onun nefsanî arzular ile hareket ettiği yönündeki eleştirileri geçersiz kılmaktadır.

Benzer durum ifk hadisesi için de geçerlidir. İfk hadisesi; Hz. Muhammed’in eşlerinden Hz. Aişe hakkında münafıklar tarafından uydurulan iftiradır. Hz. Muhammed’in, Hz. Aişe ile birlikte çıktığı bir sefer dönüşünde İslam ordusu, geceleyin bir yerde konaklamıştı. Hz. Aişe ihtiyacı için ordugâhın dışına çıkmış ve döndüğü zaman gerdanlığını düşürdüğünü fark etmiştir. Gerdanlığını aramak için ordudan ayrılmış, bulup döndüğünde ise ordunun ayrılıp gittiğini görmüştür. Sahabeden birisi Hz. Aişe’nin bindiği deveyi yularını çekerek orduya yetiştirmiştir. Durumu fırsat bilen münafıklar, bu olay sebebiyle Hz. Aişe’ye iftira atmışlardır. Sıkıntılı bir süreç geçiren Müslümanlar, Hz. Aişe’nin zinadan uzak olduğuna dair ayet gelme-

siyle rahatlamışlardır. İlginç bir şekilde İslam kaynaklarından haberdar olan ve gerektiğinde Kur'an'dan ayet nakleden Alfonsi, Hz. Aişe'ye atılan iftirayı gerçek kabul edip Hz. Aişe'yi temize çıkaran ayeti hiçe saymaktadır. Alfonsi, Hz. Aişe'nin zinadan uzak olduğunu belirten ayeti Hz. Muhammed'e *sahte Cebrail*'in ilettiğini iddia etmektedir. Bu da onun İslam'ı eleştirisi adına işine geldiği tarafları öne çıkarttığını ve hakkaniyetli davranmadığını göstermektedir.

Kâbe ve Venüs Tapınması

İslam öncesi Arap toplumunda Kâbe'nin put evi olarak kullanıldığı bir vakıadır. Yahudi ve Hıristiyan geleneği de İslam öncesi putperest uygulamalardan dolayı İslam'daki Kâbe ve hac uygulamalarını putperestlikle ilişkilendirmiştir.⁹ Alfonsi'de de bu düşüncenin devam ettiği görülmektedir. Alfonsi, Müslümanların nefis muhasebesi yapmak üzere her yıl Mekke'ye (*Mecha*) gittiklerini ifade etmektedir. Alfonsi burada Kâbe ile ilgili ilginç bilgiler vermektedir. Buna göre, Müslümanlar Kâbe'nin Âdem ve İbrahim'in evi olduğuna inanmaktadır. Kâbe, Hz. Muhammed (*Mahometh*) doğana kadar, İbrahim'in çocukları için ibadet mekânı olarak işlev görmüştü (Petrus Alfonsi 2006: 148, 157). Hz. Muhammed'in Kâbe'yi ibadet mekânı yapmasından önce Kâbe'nin içi putlarla doludur. Lut'un iki oğlu Amon ve Moab, Kâbe'yi kutsal bir mabed olarak kullanarak oraya biri beyaz diğeri de siyah kayadan koparılmış iki adet put yerleştirmişlerdir. Siyah taş Markulis (*Merculicius*) beyaz taş da Kemoş (*Chamos*) olarak isimlendirilmiştir. Siyah taş Satürn onuruna, beyaz taş da Mars onuruna konulmuştur (Petrus Alfonsi 2006: 157-8). Mars onuruna yerleştirilen taşta yılda iki defa gidilmekte ve bu puta güneş koç burcunun ilk safhasındayken ibadet edilmektedir. Zira Mars, koç burcunun yönetici gezegenidir (Petrus Alfonsi 2006: 158). İbadet sonrası oradan ayrılırken gelenek olarak bu puta taş atılmaktadır. Terazi burcu da Satürn gezegeninde yüceldiği için, ibadet için güneş terazi burcunun ilk bölümüne girdiğinde oraya gidilir (Petrus Alfonsi 2006: 158).

Alfonsi burada verdiği bilgilerle yine tarihi bilgilerle çelişmektedir. Şaşırtıcı husus ise onun aktardığı bilgilerin Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarında yer almamasıdır. Öncelikle Kâbe'nin Lut'un iki oğlu tarafından kutsal mabed

9 M. Steinschneider, Kâbe'nin ve çevresindeki uygulamaların Yahudi geleneğinde Orta Çağ boyunca nasıl algılandığı Yahudi düşünürlerden örnekler vererek listelemektedir. M. Steinschneider, *Polemische und Apologetische Literatur in Arabischer Sprache*, Leipzig, 1877, ss. 310-312. Ayrıca bkz. Daniel, *Islam and the West*, s. 12, 214, 311.

188 •PETRUS ALFONSI'NİN 'YAHUDİLERE REDDİYE'SİNDE İSLAM ELEŞTİRİSİ

olarak kullanılıp put evi haline getirilmesi iddiası doğru olmayıp, Alfonsi'nin Kâbe'nin ve hac uygulamalarının kökenini putperestlikle ilişkilendirme gayreti olarak değerlendirilmelidir (Septimus 1981: 524-5). Alfonsi, Müslümanların oradaki ibadetlerini çıplak vaziyette, başları kazınmış, kendi zamanının Hindistan'ında yapıldığı gibi tütsü yakarak yerine getirdiklerini nakletmektedir. Arapların (*Arabes*) Amon ve Moab'la birlikte bu putlara taptıklarını nakleden Alfonsi, Hz. Peygamber'in bu konudaki icraatlarını şu şekilde nakletmektedir:

Sonraları Muhammed (*Mahomethus*) ortaya çıktığında bu eski geleneği kaldırmada isteksizdi, fakat insanlara Kâbe'nin etrafında dikişsiz elbiselerle tavaf için izin verdi. Böylece uygulamayı biraz olsun değiştirmiş gibi yaptı. O, putlara kurban sunmaya teşvik ediyor görüntüsü vermemek için Kâbe'nin bir köşesine Satürn'ü temsil eden bir taş yerleştirdi. Bu taşın sadece arka kısmı açıktaydı, yüzü ise gözükmemekteydi. Zira o daire şeklinde yontulmuştu. O, ardından Mars adına başka bir putu da zemine yerleştirdi ve üzerini de bir taşla örttü. Daha sonra o, insanların orada toplanıp ibadet etmelerini, bu taşları öpmelerini, ters dönüp eğilerek ayaklarının arasından çakıl taşlarıyla şeytanı taşlamalarını emretti. Bu da eski bir uygulamanın yansımasıdır. (Petrus Alfonsi 2006: 158).

Alfonsi, ayrıca "Kitaplarında yazılıdır ki, Muhammed'in on ashabından biri olan Ömer (*Homar*), taşı öperken 'Ey taş biliyorum ki ne zarar verebilirsin ne de fayda, peygamberi böyle yaparken gördüğüm için yapıyorum' demiştir"¹⁰ şeklinde ilginç bir detayı zikretmektedir (Petrus Alfonsi 2006: 158-9). Bu açıklamalarını müteakiben Moşe karakterini canlandıran şahıs, hac sırasında taş atmalarının, şeytanları kovma amaçlı olarak ifade etmektedir. Alfonsi, şeytan taşlama uygulamasını, Moşe ve Petrus karakterlerini şu şekilde konuşturarak işlemektedir:

Petrus: Taş atarak şeytanları kovduklarını söylemen mantıklı gözükmüyor. Zira maddi âlemde kavranamayan şeyler kolaylıkla uzaklaştırılmazlar. Şeytanlar ilahi isimleri zikretmekle uzaklaştırılırlar.

Moşe: Duydum ki onlardan [Müslümanlardan] bazıları şeytanları/cinleri görüyor, duyuyor ve onlarla konuşuyormuş. Sen şimdi onlar

10 Buharî, *es-Sahih*, "Kitabu'l-Hac", 50 (no: 1597), 57 (no: 1604), 60 (no: 1610); Müslim, "Kitabu'l-Hac", 250 (no: 3069).

maddi duyularla kavranamazlar deyince şaşırđım.

Petrus: Her ne kadar melekler maddi duyularla kavranamazlar da Tanrı'nın emirlerine göre yaşayanlara görünebilirler. Benzer şekilde şeytan da dostlarına görünür.

Moşe: Hangi öğretiyile ya da hangi sanatla onları görebilir ve onlarla konuşabilirim? Bunu bilmek isterim.

Petrus: Tanrı'yla hiçbir şekilde bağlantılı olmayan bir şeyi neden bilmek istiyorsun ki?

Moşe: Bu tür uygulamalarda bulunmak istemiyorum, sadece bilgisine sahip olmak istiyorum.

Petrus: Öğrendiğinde senin sapkınlığını artıracak bir şey nasıl olabilir ki?

Moşe: Tanrı'ya şükür beni irşad ettin, senin sözlerinle güzel şeyler öğrendim. (Petrus Alfonsi 2006: 159).

Rabbani gelenekte kendisine taş atmak suretiyle ibadet edilen Markulis putundan bahsedilmektedir. Markulis'le ilgili bu bilgi İslam öncesi derlenen Mişna ve Talmud'da yer almaktadır (Mişna, Sanhedrin: 7/6) Taşlama ritüelinin putperest bir olgu olarak kabul edildiği bir gelenekten gelen Orta Çağ Yahudileri de şeytan taşlama olayını Markulis ile ilişkilendirmekte zorlanmamışlardır.¹¹ Bunun uzantısı olarak da Alfonsi, Markülis olarak adlandırdığı ve Kâbe'nin köşesine Satürn onuruna yerleştirilen daire şeklindeki siyah taş Hacerü'l-Esved olarak anlamaktadır.¹² Burada, Talmud'da taş atılmak suretiyle ibadet edilen taşla Kâbe'ye bitişik olan Hacerü'l-Esved'in Alfonsi tarafından karıştırıldığı görülmektedir. Zira hac uygulamaları sırasında Hacerü'l-Esved'e taş atılmamaktadır. Ayrıca Markulis'in Satürn ile ilişkilendirilmesi

11 Bkz. Yasin Meral, *İbn Meymun'un Eserlerinde İslam ve Müslümanlar*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012, ss. 150-158, ;Bernard Septimus, "Petrus Alfonsi on the cult of Mecca" *Speculum*, 1981, sayı: 56, s. 521; Hava Lazarus Yafe, "Ha-Problematika Ha-Datit şel Aliya ha-regel be-Islam", *Divrey Ha-Akademya Ha-leumit ha-Yisraelit le-Madain*, 1976, sayı: 5, ss. 222-243. Jeffrey Jerome Cohen, "On Saracen Enjoyment: Some Fantasies on Race in the Late Medieval France and England", *The Journal of Medieval and Early Modern Studies*, 2001, sayı: 31/1, s. 119-120, 125, 130.

12 Kâbe'nin Satürn ile ilişkilendirilmesi Mes'udi'nin *Murucu'z-Zeheb* isimli eserinde de yer almaktadır. Bkz. Mesudi, *Murucu'z-Zeheb*, ed. Barbier de Meynard, Paris 1865, c. 4, ss. 42-44.

de Talmud’da yer almamaktadır. Alfonsi bu hususta da farklılık göstermektedir. Dikkat çeken bir diğer husus da putperest kültü ile ilgili uygulamaları astroloji ile ilişkilendirmektedir (Septimus 1981: 521-4). Ayrıca Alfonsi’nin Müslümanlara yönelttiği Kâbe ve hac uygulamaları ile ilgili eleştiriler Yahudi kökenli eleştiriler olup, temeli Talmud’a dayanmaktadır. Alfonsi’nin Yahudileri Talmud’a uymakla suçlayıp İslam’a yönelttiği eleştirilerde Talmud’dan yararlanması dikkat çekicidir.

Alfonsi, Müslümanların günlük beş vakit namaz kıldıklarını ve namazdan önce abdest aldıklarını ifade etmektedir. O, bu uygulamayı eleştirmekte ve önemli olanın dış temizlik değil iç temizlik olduğunu belirtmektedir. Ona göre abdest gibi dış temizlik yoluyla ibadete hazırlanma, Venüs gezegenine tapanlar için geçerlidir. Alfonsi’ye göre Hz. Muhammed’in bunu emretmesinin sebebi Venüs gezegeni çağında kral olmayı ümit etmesidir (Petrus Alfonsi 2006: 147, 156). Burada Venüs gezegenine tapanlar ifadesiyle Müslümanları ilişkilendirmesi Müslümanların ibadet günlerinin Venüs günü olarak bilinen Cuma günü olmasıdır. Bu yüzden bazı bilginler, Şabat günü olarak Müslümanların altıncı günü seçtiklerine dikkat çekmektedir (Goitein 1966: 111-125). Benzer şekilde Bizans döneminde İslâm ile ilgili yazılar kaleme alan Hıristiyan reddiyeciler, Haceru’l-Esved taşının Venüs’ün yontulmuş başı olduğunu ifade etmişlerdir (Eliezer 1884: 250; Khoury 1972: 60-2, 162). Bazı Hıristiyan yazarlar da Hz. Peygamber’in çok eşliliğinin sebebinin kendisine Tanrı tarafından verilen istekten değil Venüs’ten verilen cinsel arzudan kaynaklandığını dile getirmektedir. Orta Çağ Hıristiyanlarının İslam’ı Venüs’le ilişkilendirmesinde cumanın Venüs günü olarak bilinmesi yatmaktadır (Norman 1993: 238). Böyle olunca Hac uygulamaları, İslam öncesi mevcut olan ve esasında Venüs ibadeti olarak bilinen geleneğin, pagan tapınağı Kâbe’de yeni dinin müntesipleri tarafından devam ettirilmesi olarak yorumlanmıştır (Norman 1993: 168). Alfonsi’nin Kâbe ve hac uygulamalarıyla ilgili eleştirileri de esasında Talmud merkezli Yahudi geleneğine dayanmaktadır (Septimus 1981: 533).

Sonuç

Yahudi kökeni itibariyle Yahudiliğe, içinde doğup büyüdüğü Endülüs tecrübesiyle İslam’a aşına olan Petrus Alfonsi, *Dialogus contra Iudaeos* adlı eseriyle Yahudi-Hıristiyan reddiye geleneğinde önemli bir yere sahiptir. Eserinin beşinci bölümünü İslam dinine (*Muzalemiticam sectatus*) reddiye olarak kaleme alan Alfonsi’nin verdiği bilgiler, o döneme kadar Yahudi ve Hıristiyan

dünyasındaki İslam'la ilgili bilgilerin çok ötesindedir. Bununla birlikte o, İslam ile ilgili eleştirilerinde Yahudi geleneğinin argümanlarını kullanmaktadır.

Alfonsi, reddiyesinde birçok ayet ve hadis nakletmektedir. Onun, kullandığı ayet ve hadislerde büyük ölçüde metne sadık kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte İslam'la ilgili bu kadar bilgi sahibi olmasına rağmen Alfonsi'nin yanlış malumatlar verdiği de görülmektedir. İslam ve Kur'an'la ilgili bu kadar detay bilgiler veren birisinin Kur'an'daki bazı ayetleri görmezden gelmesi ve uydurma rivayetler nakletmesi, amacının bilgi vermek değil bazı gerçekleri çarpıtarak polemik yapmak olduğunu göstermektedir. Alfonsi'nin İslam eleştirisinin kendi içinde tutarsızlıkları da görülmektedir. Bu çerçevede o, İslam'ı eleştirirken bazen Kur'an'ı hedef almakta bazen de Kur'an'ı referans göstermektedir. Benzer şekilde Yahudileri eleştirirken Talmud'u hedef almakta, Kâbe ve hac ibadetini eleştirirken de kaynak zikretmeden Talmud'u kullanmaktadır. Sonuç olarak, Yahudiliği bir Hıristiyan olarak eleştirse de, Petrus Alfonsi'nin, İslam eleştirisini Yahudi aklıyla kaleme aldığı görülmektedir.

Kaynaklar

- Arslantaş, Nuh (2011). *Yahudilere Göre Hz. Muhammed ve İslamiyet*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bilmen, Ömer Nasuhi (2011). *Hukuk-u İslamiye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Enes Sarmaşık Yayınları (8 cilt).
- Burman, Thomas (1994). *Religious Polemic and the Intellectual History of the Mozarabs*. Leiden: Brill.
- Charles, L. Tieszen (2013). *Christian Identity Amid Islam in Medieval Spain*. Leiden: Brill.
- Cohen, Jerome (2001). "On Saracen Enjoyment: Some Fantasies on Race in the Late Medieval France and England". *The Journal of Medieval and Early Modern Studies* 31/1: 113-146.
- Dimmock, Matthew (2013). *Mythologies of the Prophet Muhammad in Early Modern English Culture*. New York: Cambridge University Press.
- Duran, Şim'on ben Tsemah (2003). *Magen Avot*. Yeruşalayim: Mahon Ktav.
- Eliezer, Tobiah ben (1884). *Midraş Lekah Tov*. Vilna.
- Geiger, Abraham (1883). *Was hat Mohammed aus dem Judentume aufgenommen?*. Bonn.
- Goitein, Shlomo Dov (1966). "The Origin and Nature of the Muslim Friday Worship". *Studies in Islamic History and Institutions*. Leiden: Brill: 111-125.

192 •PETRUS ALFONSI'NİN 'YAHUDİLERE REDDİYE'SİNDE İSLAM ELEŞTİRİSİ

- İbn Meymûn, Musa (2009). *Mişne Tora*. ed. Yohay Makbili, Hayfa: Hotsaat Yeşivat Or Vişua'.
- İbn Sa'd, Muhammed (2001). *et-Tabakatu'l- Kübra*. ed. Ali Muhammed Ömer, Kahire: Mektebetü'l-Hanci (11 cilt).
- Khoury, A. (1972). *Polemique Byzantine contre l'Islam*. Leiden: Brill.
- *el-Kütübü's-Sitte* (2008). neşr. Salih b. Abdulaziz Muhammed b. İbrahim, Riyad: Dâru's-Selâm li'n-Neşri ve't-Tevzi', 4. Baskı.
- Lazarus Yafe, Hava (1976). "Ha-Problematika Ha-Datit şel Aliya ha-regel be-Islam". *Divrey ha-Akademya ha-leumit ha-Yisraelit le-Madaim* 5: 222-243.
- Meral, Yasin -Uri Melammed (2012). "Hz. Muhammed'e Dair Bir Yahudi Efsanesi: Ma'ase Mahmat Adlı Risalenin Yeniden Tahkik ve Tercümesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53/2: 1-21.
- _____ (2012). *İbn Meymun'un Eserlerinde İslam ve Müslümanlar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- el-Merğinanî, Burhaneddin Ebu'l-Hasan Ali (t.y) . *el-Hidaye*. Beyrut: Daru'l-Erkam (2 cilt).
- Mesudi, Ebu el-Hasan Ali bin el-Hüseyn bin Ali (1865). *Murucu'z-Zeheb*. ed. Barbier de Meynard, Paris.
- Norman, Daniel (1993), *Islam and the West*, Oxford: Oneworld Publications, 1993.
- Petrus Alfonsi (1996). *Diálogo contra los Judíos*. ed. K.-P. Mieth and Esperanza Ducay, Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses.
- _____ (2006). *Dialogue against the Jews*. trans. Irwen Resnick, Washington: Catholic University Press.
- Septimus, Bernard (1981). "Petrus Alfonsi on the cult at Mecca". *Speculum* 56: 517-533.
- Steinschneider, M. (1877). *Polemische und Apologetische Literatur in Arabischer Sprache*, Leipzig.
- eş-Şirazî, Ebu İshak (1996). *el-Mühezzeb*. Dimeşk: Daru'l-Kalem (6 cilt).
- Tolan, John (1993). *Petrus Alfonsi and His Medieval Readers*. Gainesville: University Press of Florida.